

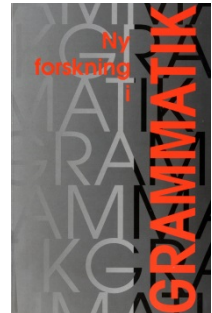
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Modusmorfemerne i spansk
- rumlig eller ikke rumlig forankring

Forfatter: Lotte Dam

Kilde: Ny Forskning i Grammatik 19, 2012, s. 29-46

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2012

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Modusmorfemerne i spansk – rumlig eller ikke rumlig forankring

Lotte Dam

1. Indledning

Modusmorfemerne er i kraft af at være funktionelle størrelser kodede for grammatisk-semantisk betydning. I min artikel vil jeg præsentere en hypotese om indikativ og konjunktivs betydningsområde i spansk med udgangspunkt i instrukssemantikken. Det jeg vil sandsynliggøre, er at modus' betydningsområde kan forklares inden for begrebet 'rumlig forankring', der har med realitet at gøre.¹

Min hypotese hviler på den antagelse at det semantiske bidrag fra indikativ og konjunktiv altid er det samme, og at forskelle eksempler imellem skal tillægges ko- og kontekst. Det at der foreslås en enhedsbetydning af modusmorfemerne, betyder naturligvis ikke at modusbeskrivelser ikke skal indeholde beskrivelser af de enkelte sætningstyper idet der jo også indgår andre elementer i den endelige fortolkning end bidraget fra modusmorfemet. I denne artikel er fokus dog på dette bidrag, men der gives også en forklaring af sammenhængen mellem dette bidrag og empiriske facts (fx hvorfor der altid er konjunktiv efter visse verber) og hvordan bidraget virker i forskellige sætninger.

At modusmorfemerne altid betyder det samme, sandsynliggøres naturligvis bedst i en analyse der inddrager alle sætningstyper, hvilket imidlertid kræver mere plads end denne artikel giver mulighed for. Min artikel tager afsæt i de komplette ledsætninger fordi den indledningsvist forholder sig til tidligere tilgange til modus, og langt de fleste af disse beskæftiger sig kun med denne sætningstype. Senere i artiklen udvides feltet til også at dække en række adverbelle ledsætninger med henblik på at vise hvordan enhedsbetydningerne fra indikativ og konjunktiv virker i disse.

1. Artiklen er inspireret af Dam & Dam-Jensen (2007b, 2010).

2. Kritik af tilgange til modus

Bosque (1990: 113) nævner to grundlæggende tilgange til modus: en syntaktisk og en semantisk.

2.1. En syntaktisk tilgang: styring

Den syntaktiske tilgang opererer med styringsbegrebet, der henviser til at visse sproglige udtryk der kan fungere som overordnede udtryk for ledsætninger, siges at **styre** indikativ eller konjunktiv i en kompletiv ledsætning, hvorved der ses en automatik imellem de to størrelser. Styringstilgangen indebærer i sig selv ikke en beskrivelse af **hvad** modusmorfemerne egentlig bidrager med, eller hvad sammenhængen er mellem den leksikalske betydning i sådanne udtryk og den pågældende modus. I (1) og (2) er fx kun indikativ mulig, mens kun konjunktiv er mulig i (3) og (4):²

- (1) ¿Por qué le había ocultado que don Pedro le había hecho_{ind} el regalo?
'Hvorfor havde han skjult for ham at Pedro havde givet ham gaven?'
- (2) Creo que los gobiernos tienen_{ind} que aseguran un sistema de protección social para todo el mundo.
'Jeg mener at regeringerne skal garantere et system til social beskyttelse til alle.'
- (3) Se necesita que sean_{konj} de buena calidad.
'Der er brug for at de er af god kvalitet.'
- (4) Espero que se haga_{konj} más por los jóvenes de aquí.
'Jeg håber at man gør mere for de unge herfra.'

Ud fra en styringstilgang ville man om (1) og (2) fx sige at udtryk der har betydning af skjulen (1) og tro (2) styrer indikativ i en kompletiv ledsætning, og om (3) og (4) at udtryk der har betydning af behov og håb, styrer konjunktiv. Eksempler som (5) - (8) viser imidlertid at en del udtryk kan forbindes med både indikativ og konjunktiv (dobbeltselektion).

- (5) Se hace hincapié en que todas las personas tienen_{ind} derecho a un trabajo.
'Der lægges vægt på at alle mennesker har ret til et arbejde.'

2. Eksemplerne i denne artikel stammer primært fra CREA, Det kongelige spanske Akademis elektroniske tekstkorpus. Hvor dette ikke er tilfældet, står det angivet.

- (6) Se hace hincapié en que todas las personas tengan_{konj} derecho a un trabajo.
 ‘Der lægges vægt på at alle mennesker skal have ret til et arbejde.’³
- (7) Tan sólo le dijeron que estaba_{ind} detenido.
 ‘De sagde blot til ham at han var anholdt.’
- (8) Le dijeron que no tuviese_{konj} miedo.
 ‘De sagde til ham at han ikke skulle være bange.’

Her kan man så ikke sige at hhv. *hacer hincapié en* og *decir* styrer en bestemt modus i den forstand at disse udtryk automatisk fører en bestemt modus med sig.

Det er almindeligt at lave oversigter til illustration af forskellige udtryks muligheder for at blive kombineret med hhv. indikativ eller konjunktiv i den komplektive ledsætning, jf. fx Fernández Ramírez (1986), Sastre Ruano (1997), Haverkate (2002) samt grammatikbøger for spansk som andet sprog, fx Butt and Benjamin (1988) og Fält (2000). Denne form for opstillinger kan hjælpe den studerende et stykke hen ad vejen og har ud fra den betragtning en didaktisk værdi, men kan ikke stå alene. For fx at kunne håndtere alle de tilfælde hvor det samme udtryk kan efterfølges af begge modi (fx (5) - (6) og (7) - (8)), har de studerende brug for en beskrivelse af modus som det er muligt at generalisere ud fra, dvs. en beskrivelse af hvad indikativ og konjunktiv hver især **betyder**. De forskellige betydninger i et minimalt par som (5) - (6), hvor konteksten jo er den samme og således ikke trækker i nogen ‘retning’, kan kun komme fra modusmorfemerne.

En sammenholdning af den leksikalske betydning i et udtryk der kan fungere som overordnet udtryk for en ledsætning, og betydningen af modusmorfemerne kan forklare både hvorfor nogle udtryk kun forbindes med den ene modus, og hvorfor nogle forbindes med begge. Nogle udtryk forbindes kun med den ene modus fordi de kun er semantisk kompatible med denne modus’ betydning. Fx muliggør den leksikalske betydning i *QUERER* kun konjunktiv i en efterfølgende ledsætning. Travis (2003: 48) udtrykker det på den måde at konjunktiv i disse tilfælde fungerer som en form for markør af semantisk overensstemmelse og ikke bidrager med ny betydning. I andre tilfælde er der ikke noget i den leksikalske betydning der kun muliggør én modus. I disse tilfælde er det naturligvis tydeligt at modus bidrager med betydning, mens det ikke er så tydeligt i forbindelse med fx *QUERER*.

3. (5) og (6) er eksempler der er konstrueret til at fungere som et minimalt par.

Som Terrell & Hooper (1974: 485) påpeger, bliver de udtryk der kan fungere som overordnede udtryk, i den styringsbaserede tilgang klassificeret i henhold til deres semantik, men udgangspunktet er i virkeligheden syntaktisk fordi den præcise betydning af modusmorferne ikke som sådan behandles, men snarere ses som en ren refleks af det overordnede udtryk. Derudover har denne syntaktiske tilgang den svaghed at den slet ikke forholder sig til modusbrugen i andre sætningstyper end de komplette.

2.2. En semantisk tilgang: Virkelighed vs. ikke virkelighed, assertion vs. ikke assertion

Den semantiske tilgang til en redegørelse for modus tog i tidligere værker udgangspunkt i dikotomien ‘virkelighed (indikativ) vs. ikke-virkelighed (konjunktiv)’, jf. fx Real Academia Española (1973), Gili Gaya (1994) og Alarcos Llorach (1994).

Terrell & Hooper introducerede i 1974 en hypotese om at forskellen mellem indikativ og konjunktiv skulle findes i dikotomien ‘assertion (indikativ) vs. ikke-assertion (konjunktiv)’. Denne hypotese kom til at danne grundlag for senere værker, fx Borrego et al. (1987), Ridruejo (1999), Pérez Saldanya (1999), Travis (2003), Mejías-Bikandi (1994, 1998a, 1998b) og Gregory (2001).

Hvis begreber som virkelighed og assertion skal anvendes i en forklaring af eksempler som (9) og (10), er det nødvendigt med en klar præcisering af disse begrebers betydning. (9) står i konjunktiv og kræver således en forklaring i forhold til at skulle beskrive en ikke-virkelig/ikke-asserteret situation, og ligeledes kræver (10), der står i indikativ, en forklaring af på hvilken måde situationen skal forstås som virkelig eller asserteret.

- (9) Nos alegra que se haya obtenido_{konj} el consenso.
 ‘Det glæder os at man er nået til konsensus.’
- (10) Uno siempre mantiene el sueño de que algún día volverá_{ind} a Uruguay para quedarse.
 ‘Man har altid drømmen om at man en dag kommer tilbage til Uruguay for at blive.’

At *assertere noget* betyder ‘at tillægge noget en sandhedsværdi’, og termen hører i udgangspunktet hjemme i den formelle semantik, men ud fra et kognitivt synspunkt kunne man måske forklare et eksempel som (10) som at noget er virkelig eller asserteret i en forestillet verden eller i et mentalt rum.

Assertionshypotesen om at den talende med indikativ tillægger en situation en sandhedsværdi, ville måske kunne siges at finde anvendelse på helsætninger, fx (11):

- (11) Ella viene_{ind} mañana o esta tarde.
 ‘Hun kommer i morgen eller i eftermiddag.’

Ifølge assertionshypotesen asserterer den talende her at subjektsreferenten kommer den efterfølgende dag eller samme eftermiddag, dvs. tillægger det en sandhedsværdi. Imidlertid synes hypotesen ikke at være anvendelig i ledsætninger. Ifølge Herslund & Korzen (1999: 2) er den afgørende forskel mellem para- og hypotakse at der i paratakse er tale om selvstændige illukotier, mens hypotakse integrerer en ledsætning under en overordnet illukotier. Ledsætninger kan ikke fungere syntaktisk alene og dermed heller ikke semantisk, hvorfor de ikke kan tillægges en sandhedsværdi, men indgår i et overordnet udtryks værdi. Dette kan illustreres ved følgende eksempler:

- (12) El juez es_{ind} una persona excelente.
 ‘Dommeren er et enestående menneske.’
- (13) Fernando piensa que el juez es_{ind} una persona excelente.
 ‘Fernando synes at dommeren er et enestående menneske.’⁴

(12) og (13) kan beskrives med udgangspunkt i Hare (1970, cit. hos Lyons 1977: 749), der inddeler en ytring i tre semantiske komponenter: en frastisk, en tropisk og en neustisk. Med udgangspunkt heri beskriver Herslund (1997: 70) den frastiske komponent som stort set svarende til en proposition; en gengivelse af et sagsforhold; den tropiske komponent som en veridiktion; “det er tilfældet”, og den neustiske komponent som den talendes ‘signatur’, “jeg siger”. Ifølge Herslund & Korzen (1999: 9) lader det til at ledsætningen i en struktur bestående af en overordnet og en underordnet del mangler sin egen neustiske og tropiske komponent, nemlig de komponenter der tilsammen skaber en illokution, og således kun indeholder den frastiske. I stedet skal disse findes i et overordnet udtryk. (12’) og (13’) illustrerer at en helsætning indeholder de tropiske og neustiske komponenter, og således er en illokution, mens dette ikke gælder for en ledsætning.

4. (13) er konstrueret med udgangspunkt i (12).

- (12⁾ Yo digo_(neustisk) es el caso_(tropisk) el juez es una persona excelente.
 ‘Jeg siger det er tilfældet dommeren er et enestående menneske.’
- (13⁾ Fernando piensa_(neustisk) es el caso_(tropisk) el juez es una persona excelente.
 ‘Fernando mener det er tilfældet dommeren er et enestående menneske.’

I (12) kan den talende således siges at assertere situationen i sætningen, nemlig at den omtalte dommer er et enestående menneske, mens den talende i (13) ikke asserterer dette, men kun asserterer at den omtalte person, *Fernando*, mener dette.

Terrell & Hooper (1974: 486) anvender begrebet *rapporteret assertion* om eksempler som (13) og lignende eksempler hvor det overordnede udtryk gengiver en anden persons opfattelse. Ifølge dette synspunkt må der altså være to assertioner: dels den talendes assertion af situationen i hele sætningen, og dels en assertion fra subjektsreferenten i hovedsætningen af situationen i ledsætningen. Assertions-teorien kan således måske siges at være anvendelig i helsætninger udgjort af én sætning som (12) og i ledsætninger som (13), hvor det overordnede udtryk gengiver en anden persons opfattelse, men tilbage står de relative ledsætninger og de adverbielle sætninger, der som ledsætninger jo heller ikke har illukotionær værdi og ikke bliver gengivet ved hjælp af et overordnet udtryk.

Som den syntaktiske tilgang giver den semantiske tilgang oftest komplette ledsætninger som eksempler, men i modsætning til styringstilgangen tillader en semantisk tilgang at behandle andre sætningstyper.

Matte (2001), der ligeledes forholder sig kritisk over for begreber som ‘virkelighed vs. ikke virkelighed’ og ‘assertion vs. ikke assertion’, foreslår i stedet dikotomien ‘informativ vs. ikke informativ’. Jeg vil senere i artiklen vende tilbage til denne dikotomi.

Mine kritikpunkter af tidligere hypoteser skal ikke opfattes som at disse slet ikke er anvendelige, og som det fremgår af artiklen, forholder det sig ikke således at mit udgangspunkt er et helt andet end de omtalte semantiske tilgange. Dog mener jeg at en mere præcis og detaljeret beskrivelse af modusmorfemet er nødvendig.

3. Instrukssemantik

Inden præsentationen af min hypotese vil jeg kort beskrive den teori som hypotesen hviler på. Sproglig betydning opfattes i dette bidrag som en betydning der konstrueres mentalt og dynamisk af en modtager på basis af information fra

sproglige udtryk i kombination med information fra konteksten. Modtager får et sprogligt input fra afsender og derudover et ikke sprogligt input der indgår i en fortolkningsproces der som resultat – output – har sproglig betydning. Dette kan illustreres på følgende måde:

Input (information fra sprogligt og ikke sprogligt input) → processering (fortolkningsproces) → output (sproglig betydning)

Inden for instrukssemantikken, som er det teoretiske udgangspunkt for min hypotese, antages det at det sproglige input er instruktionelt, hvormed menes at det giver modtager forskellige instrukser til fortolkningsprocessen. I henhold til Fauconnier (1994) synes kun funktionelle størrelser at have en instruktionel betydning, men i bidraget antages det at også leksikalske størrelser er instruktionelle, blot på en anden måde (jf. Dam & Dam-Jensen, 2007a og Harder, 2007). De leksikalske størrelser har en deskriptiv betydning og kan siges at give en instruks til en modtager om at aktivere en mental repræsentation af deres betydning (fx aktiveres modtagers koncept for en hund i mødet med HUND). De funktionelle størrelser giver en instruks om noget andet end dem selv. For de verbale kategoriers vedkommende, herunder modus, er det naturligvis om den verbale situation. Således opfattes den specifikke betydning af en situation som en betydning der etableres gennem en fortolkningsproces på basis af morfemer for modus, tempus og aspekt, leksikalsk betydning samt ko- og kontekst.

Ifølge Thrane (1997: 238, 1999: 23) er den semantiske effekt af en funktionel størrelse altid den samme.⁵ For modusmorfemerne betyder det at hhv. indikativ- og konjunktivmorfemet altid har den samme betydning selv om det endelige resultat synes forskelligt. Som udgangspunkt kan det fx være vanskeligt at se en sammenhæng mellem på den ene side hhv. (3) og (4), der begge angiver en uvirkelig situation i ledsætningen, og (9), hvor situationen i ledsætningen er virkelig. Min antagelse om en ensartet betydning skal have forklaringsværdi for sådanne forskellige eksempler.

4. Rumlig forankring

I et kognitivt perspektiv etablerer verber mentale repræsentationer af situationer, og de verbale kategorier giver nærmere instrukser for hvordan disse

5. Bemærk brugen af termen *effekt*. Thrane opfatter ligeledes sproglige størrelser som instruktionelle og dermed at de **gør** noget.

situationer skal forstås. Tempusmorfemerne giver instrukser om hvordan en situation skal forstås rent tidsligt, aspektmorfemerne hvordan en situation skal forstås mht. afgrænsethed, og det er min grundhypotese at modus giver instrukser for hvordan en situation skal forstås rumligt. Hypotesen tager afsæt i Mejías-Bikandi (1998b), der analyserer modus med udgangspunkt i Fauconniers teori om mentale rum. Ifølge Mejías-Bikandi (1998b) er modus et spørgsmål om forankring/ikke forankring til et mentalt realitetsrum. Når en situation forankres rumligt, skal den forstås som reel. Betydningsområdet for modus er i henhold hertil således realitet. Modusmorfemerne giver instrukser om hvorvidt en situation skal forankres rumligt eller ej, hvormed menes at modtager fra disse morfemer får information om at forstå en situation som reel (indikativ) eller ikke får denne information (konjunktiv). Denne forskel kan som udgangspunkt illustreres ved de konstruerede eksempler (14) og (15), hvor situationen i *has venido* forstås som reel, mens situationen i *vengas* forstås som irreel i form af en ønsket situation.

- (14) Veo que has venido_{ind.}
 ‘Jeg kan se at du er kommet.’
- (15) Quiero que vengas_{subj.}
 ‘Jeg vil gerne have at du kommer.’

De instrukser, altså grammatiske betydninger, som jeg vil foreslå for de to modi, er som følger:

- Indikativ: *forankr verbalsituationen rumligt*
- Konjunktiv: *forankr ikke verbalsituationen rumligt*

I *has venido* i (14) instruerer indikativ modtager om at verbalsituationen som er etableret af verbet *venir*, skal forankres rumligt. Som nævnt, skal en situation forstås som reel når den forankres rumligt, og således etableres der en betydning af at subjektsreferenten for *has venido* rent faktisk er kommet – ikke i en virkelig verden, men som en mental repræsentation.⁶ I *vengas* i (15) instruerer konjunktiv om at situationen ikke skal forankres rumligt, og her fås ikke en betydning af at subjektsreferenten for *vengas* er kommet. Fra

6. I (10) skal situationen således også forstås som virkelig i et mentalt rum, der er et “drommerum”.

betydningen i det overordnede udtryk *quiero* forstås at den ikke-reelle er en ønsket situation.⁷

(14) og (15) og mit forslag til betydninger for modusmorfemerne kan give anledning til den tanke at med indikativ beskrives situationer som reelle, og med konjunktiv beskrives situationer som irreelle. Som eksempler som ovenstående (9) viser, er dette imidlertid ikke altid tilfældet. Det er det bl.a. ikke når det overordnede udtryk er udgjort af et såkaldt faktiskt verbum (jf. Kiparsky & Kiparsky, 1971), dvs. et verbum der præsupponerer en reel situation i ledsætningen. Brugen af konjunktiv i denne slags tilfælde kan forklares ved at modtager i forvejen har kendskab til den reelle situation i ledsætningen (her at man er nået til konsensus) og således ikke har brug for en instruks om at forankre situationen rumligt – det er den allerede. Dette er i overensstemmelse med betydningen af realitetsbegrebet. Som det beskrives i Hansen & Heltoft (2011: 56), omfatter realitet *realis* og *non-realis*. I *realis* fremstilles sætningsindholdet som en realitet, mens der i *non-realis* ikke tages stilling til realitetsværdien, og situationen kan således både være reel og irreel.

Når den talende nævner noget som modtager allerede har kendskab til, er det naturligvis fordi vedkommende vil sige noget om det, og i sådanne tilfælde får konjunktiv den funktion at flytte modtagers fokus et andet sted hen i sætningen, nemlig til det overordnede udtryk, der giver den nye information. I (9) ligger den nye information i *nos alegra*; det er det man vil fortælle. Dette er i tråd med bl.a. Matte (2001), der mener at indikativ er en informativ modus, mens konjunktiv ikke er det. Det kan dog diskuteres om dikotomien ‘informativ vs. ikke informativ’ er en præcis og dækkende betegnelse for den grundlæggende semantiske forskel mellem indikativ og konjunktiv. I henhold til hypotesen i denne artikel kan man sige at informationen vedrører realitet.

Man kunne måske spørge om den præsenterede hypotese ikke har de samme problemer som assertionsteorien; nemlig om man kan sige at en situation i en ledsætning er reel. Som det fremgår af ovenstående instruksforslag, forstås realitet her som at noget er forankret rumligt til et realitetsrum. Og eftersom ledsætninger netop er sætningsled (eller adled) til et overordnet udtryk, er

7. Begreberne forankring til realitetsrum/rumlige forankring kan måske siges at være et eksempel på Langackers *grounding* (jf. fx Langacker (1991, 2009). Langacker (2009:149) nævner selv realitet som et eksempel på et semantisk område inden for *grounding*.

forankringen relateret til et overordnet udtryk. Hvis man fx siger at noget er sandt med udtrykket *es cierto que*, opstiller man en slags sandhedsrum, hvori situationen i ledsætningen forstås. Verbalet i ledsætningen står her i indikativ. Hvis man omvendt siger at noget ikke er sandt, opstilles et sådant rum ikke hvori situationen i ledsætningen forankres, og verbalet i ledsætningen står da i konjunktiv. I et eksempel som (8), hvor viljesbetydningen ikke indgår i det overordnede udtryks leksikalske betydning, der jo udtrykker kommunikation, bevirker anvendelsen af konjunktiv i ledsætningen at situationen ikke forankres til et kommunikationsrum som en reel situation.

5. Markerethed

Som det fremgår af min hypotese om betydningerne i modusmorfemerne, er konjunktiv negativt defineret med indikativ som udgangspunkt. Den negative betydning muliggør en forklaring af de forskellige kontekster eller betydninger som konjunktiv indgår i eller afstedkommer, men kan måske kritiseres for at man ikke rigtig siger hvad konjunktiv betyder. Den negative definition er dog ikke kun foreslået som en 'nem' løsning på de forskellige betydninger. Det spanske tempus-modusystem peger i retning af at konjunktiv har en mere upræcis betydning end indikativ idet den ikke findes i så mange tider. Således har de to datider, *pretérito imperfecto* og *pretérito indefinido*, samt *condicional* hver sin form i indikativ, mens de 'deler' form i konjunktiv. Ligeledes er futurum indikativ en fuldstændig levende form, mens futurum konjunktiv kun optræder i særlige tilfælde i juridisk sprogbrug. En situations temporale dimension i en ledsætning i konjunktiv afhænger således i højere grad af det overordnede udtryk. Forholdet mellem en oversætning og en ledsætning i konjunktiv kan karakteriseres som tættere end når ledsætningen optræder i indikativ fordi det overordnede udtryk har betydning for den konkrete fortolkning (jf. også Herslund & Korzen (1999: 135) om modus i fransk), hvilket vi ikke kun ser mht. den temporale forankring, men også den rumlige, hvor det overordnede udtryk i første omgang viser om situationen i ledsætningen skal forstås som reel eller ej, og hvis ikke, om den fx er en ønsket situation/en håbet situation/en ordre.

Ovenstående peger i retning af at de to modi indgår i et markerethedsforhold, hvor indikativ er den markerede form, der med sin præcise instruks insisterer på betydningen af en reel situation, mens konjunktiv er den umarkerede form, der ikke insisterer på én bestemt betydning, men blot non-realis, hvor der som tidligere nævnt ikke tages stilling til realitetsværdien. Denne måde at anskue

de to medlemmer på er i overensstemmelse med Jakobson (1971: 3), der netop siger at hvis kategori I indikerer tilstedeværelsen af A, indikerer kategori II ikke tilstedeværelsen af A; den fortæller ikke om A er til stede eller ej.

Hvis den umarkerede form forstås som den form der bruges med mindre der gør sig noget særligt gældende, kan det virke misvisende at tale om konjunktiv som umarkeret hvis man kigger på hovedsætninger, hvor indikativ jo har en langt højere forekomst, og konjunktiv netop kun bruges i særlige tilfælde. I artiklen bruges begrebet imidlertid til at beskrive forholdet mellem de to modis betydninger, hvor indikativ er meget præcis, mens konjunktiv er mere upræcis og også kan indbefatte indikativs område. Konjunktivs mere upræcise betydning gør den central i beskrivelsen af modus fordi eksemplerne derved kan være meget forskelligartede.

Ifølge Bosque (1990: 29) antages det ellers generelt at konjunktiv er markeret, mens indikativ er umarkeret. Dog antager Hansen & Heltoft (2011: 1679) det modsatte for italiensk, hvis modusystem er meget lig det spanske. Forholdet kan illustreres ved følgende konstruerede sætningspar:

- (16) No creía que vinieras_{konj.}
 ‘Jeg troede ikke at du kom.’
- (17) No creía que venías_{ind.}
 ‘Jeg troede ikke at du kom [men det gjorde du].’

Udgangspunktet for overordnede benægtede udtryk for perception er at der anvendes konjunktiv i ledsætningen fordi den talende almindeligvis ikke vil præsentere en situation som reel hvis han ikke mener den er det. I (16) præsenteres situationen således ikke som reel, men det er heller ikke tilfældet at man skal forstå at den pågældende ikke kom – den talende siger bare at han ikke troede det. I (17) står verbalet i ledsætningen i indikativ, som giver den betydning at den pågældende rent faktisk kom. Konjunktiv er således neutral mht. realitet.

Markerethed inden for spansk modus synes at være sammenligneligt med et andet markerethedsforhold mht. information. Nørgård-Sørensen (1999) præsenterer en hypotese om numerusrelationen i russisk og dansk ifølge hvilken pluralis er det markerede medlem, mens singularis er det umarkerede. Om dansk udtaler han følgende: “På dansk anvendes pluralis til at introducere en flerhed som **ny**

information i relation til den benævnte situation. Dette indebærer at kun en flerhed, der introduceres første gang i den pågældende situationsbeskrivelse, udløser obligatorisk pluralis.” (Nørgård-Sørensen, 1999: 267). En sådan beskrivelse synes også at gælde for modus i spansk. Indikativ anvendes som den markerede størrelse til at introducere en reel situation som ny information. Hvis informationen derimod ikke er ny, anvendes den umarkerede størrelse, nemlig konjunktiv. Dette ser vi i eksempler som (9), hvor situationen i ledsætningen netop er præsupponeret og dermed ikke ny information.

6. Analyse af adverbelle ledsætninger

I det følgende vil jeg afprøve min hypotese på forskellige adverbelle ledsætninger, uden der dog er tale om en systematisk gennemgang med eksempler fra alle ledsætningstyper. Der er i analysen primært eksempler med konjunktiv pga. denne modus’ bredere betydningsfelt.

I indrømmende sætninger anvendes både indikativ og konjunktiv. Mens indikativs instruks om at situationen skal forankres rumligt, altid bevirker betydningen af en reel situation i ledsætningen, forstås med konjunktiv både irrelle situationer (18) og reelle situationer (19):

- (18) Pero aunque hubiera mostrado_{konj} más interés eso no hubiera cambiado gran cosa.
 ‘Men selv om han havde udvist større interesse, ville det ikke have ændret ret meget.’
- (19) No le digas nada a la tía Emma, ya sabes que, aunque sea_{konj} mi hermana, para estas cosas es como una piedra.
 ‘Du skal ikke sige noget til moster Emma, du ved jo godt at selv om hun er min søster, så er hun som en sten mht. disse ting.’

Mens instruks fra konjunktiv i (18) pga. anvendelsen af pluskvamperfektum giver anledning til at forstå en irrel situation, viser konteksten i (19), nemlig den første omtale af referenten for *mi hermana* som *la tía Emma*, “moster Emma”, at en irrel fortolkning ikke giver mening her. Som vi tidligere i artiklen har set eksempler på i kompletivsætninger, har modtager her allerede kendskab til situationen i ledsætningen; den er allerede rumligt forankret og skal det derfor ikke vha. modus. Det kendte indhold er således ikke den information som afsender søger at give modtager; i stedet er det indholdet af den hovedsætning som

den indgår i, der er det. Den talendes årsag til at medtage den indrømmende sætning er at foregribe en indvending fra modtager; “jamen hun er din søster”.

I tidsledsætninger spiller det temporale forhold imellem et overordnet udtryk og ledsætningen ind på den måde at konjunktivs instruks om ikke at forankre rumligt forstås som at situationen endnu ikke er reel med udgangspunkt i den overordnede situation, dvs. noget der minder om en fremtidig betydning (20). Situationen er ikke forankret rumligt til situationen i det overordnede udtryk forstået på den måde at den endnu ikke har fundet sted. Men den forstås naturligvis i forhold til den i den forstand at den forstås som en fremtidig situation med udgangspunkt i den.

- (20) Y todavía habrá que dar un paso más, cuando lleguen_{konj} las preguntas.
‘Og der skal stadig tages et skridt mere når spørgsmålene kommer.’

Mens flere af tidskonjunktionerne forbindes med både indikativ og konjunktiv, forbindes *antes de que* (førend) altid med konjunktiv.

- (21) Pero un poco antes de que ocurriera_{konj} me di cuenta de lo que tenía que hacer.
‘Men kort før det skete, fandt jeg ud af hvad jeg skulle gøre.’

Den semantiske betydning i *antes de que* indebærer at den situation der udtrykkes i den sætning som den indleder, altid vil ligge efter situationen i det overordnede udtryk. I (21) kan situationen i ledsætning siges at være reel i den forstand at den har fundet sted, men den er ikke forankret rumligt fordi den ikke er reel med udgangspunkt i den overordnede sætning.

I årsagssætninger angiver indikativ at situationen er den reelle årsag til situationen i det overordnede udtryk (22), mens konjunktiv giver anledning til den betydning man kalder *den afviste årsag*, uafhængigt af om situationen faktisk fandt sted eller ej (23 og 24).

- (22) Sólo porque era_{ind} mi marido lo aguantaba.
‘Jeg holdt ham kun ud fordi han var min mand’.
- (23) Entonces me he dado cuenta de que no quería dormir. No porque tuviera_{konj} pánico, pues ya no lo tenía, sino porque era agradable pensar.
‘Så opdagede jeg at jeg ikke ville sove. Ikke fordi jeg var bange, for det var jeg ikke længere, men fordi det var dejligt at tænke.’

- (24) Es un periodista completo, no porque sea_{konj} el propietario del periódico sino porque en verdad demuestra que lo es.
 ‘Det er en fuldendt journalist, ikke fordi han er ejeren af avisen, men fordi han faktisk viser at han er det.’

I (23) viser konteksten (primært *pues ya no lo tenía*, “for det var jeg ikke længere”) at situationen i ledsætningen rent faktisk ikke fandt sted, dvs. den pågældende var ikke bange, men i (24) synes situationen at være en realitet, altså at den omtalte journalist var ejer af avisen. Konjunktiv kan i denne sammenhæng forklares ved at den situation der afvises som årsag, i en eller anden forstand allerede er forankret til et realitetsrum. Ikke i helt samme forstand som i indrømmende sætninger som (19), hvor der er tale om en reel situation, men i den forstand at afsender forestiller sig at modtager har en forestilling om at situationen er reel som årsag. Afsender kan også her siges at foregribe en indvending – eller måske et spørgsmål – fra modtager.

I betingende ledsætninger står verbalet i konjunktiv hvis den betingende konjunktion er en anden end *si* (25), mens det kan stå i både indikativ og konjunktiv hvis konjunktionen er *si* (26-28):

- (25) En caso de que el fuego obstruya_{konj} las salidas, no se desespere y colóquese en el sitio más seguro.
 ‘I tilfælde af at ilden spærrer for udgangene, gå ikke i panik og placer Dem det sikreste sted.’⁸
- (26) Si me toca_{ind} la lotería de navidad voy a invitaros a todos a un viaje a Egipto.
 ‘Hvis jeg vinder i julelotteriet, vil jeg invitere jer alle på en rejse til Egypten.’
- (27) Si me tocara_{konj} la lotería de navidad os invitaría a todos a un viaje a Egipto.
 ‘Hvis jeg vandt i julelotteriet, ville jeg invitere jer alle på en rejse til Egypten.’⁹
- (28) Si me hubiera tocado_{konj} la lotería de navidad os habría invitado a todos a un viaje a Egipto.
 ‘Hvis jeg havde vundet i julelotteriet, ville jeg have inviteret jer alle på en rejse til Egypten.’

8. (25) er en standardformular i brandberedskabsplaner.

9. (27) og (28) er omskrevet fra (26).

Der er to interessante spørgsmål i den forbindelse, der dog synes at have det samme svar. Det første er hvorfor sproget skelner mellem *si* og de øvrige konjunktioner, og det andet er hvad den modale forskel består i i *si*-sætninger når *si* i alle tilfælde kun kan angive en betinget situation, og dermed ikke en egentlig reel situation. Tilsyneladende indeholder *si*'s leksikalske betydning en højere grad af epistemisk modalitet end de øvrige betingende konjunktioner, hvilket gør den kompatibel med indikativ. Det der adskiller indikativ og konjunktiv i disse sætninger, er at konjunktiv viser at situationen kun er et tankeeksperiment hvis mulighed for at blive reel slet ikke kommer i betragtning (27), eller at der er tale om en decideret irreel situation (28), mens indikativ viser at situationen **kan** blive reel (26). Dette kan også forklare forskellen på eksempler som (25) og (26): i (25) ønsker afsender ikke at modtager skal få den opfattelse at der er høj grad af sandsynlighed for at situationen kan blive reel, mens afsender bag (26) vil signalere højere grad af tro på situationens mulige realisering. Dette har naturligvis ikke kun noget med instrukserne fra modus at gøre, men også med valg af konjunktion.

7. Konklusion

I artiklen har jeg med udgangspunkt i instrukssemantikken opstillet en hypotese for hhv. indikativ og konjunktivs betydninger i spansk. Den hypotese jeg har søgt sandsynliggjort, er at modus' betydningsområde er realitet, forstået som +/- rumlig forankring, herunder at indikativ instruerer om at en modtager skal forankre en situation rumligt, mens konjunktiv instruerer om ikke at forankre en situation rumligt. Mens indikativ insisterer på den rumlige forankring (realis), forholder konjunktiv sig ikke til realiteten (non-realis). Med andre ord er indikativ informativ vedrørende realitet, mens konjunktiv ikke er det. Der tegner sig et billede af at de to modi indgår i et markerethedsforhold, hvor indikativ er den markerede form og konjunktiv den umarkerede. Hypotesen er i artiklen afprøvet for nogle kompletivsætninger samt forskellige adverbielle ledsætninger.

Henvisninger

- Alarcos Llorach, E. (1994). *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe.
 Borrego, J.A., J.G. Asencio & E. Prieto (1987). *El subjuntivo: valores y usos*. Madrid: Sociedad General Española de Librería.

- Bosque, I. (1990). Las bases gramaticales de la alternancia modal. Repaso y balance, i I. Bosque (red.) *Indicativo y subjuntivo*, Madrid: Taurus Universitaria, 13-65.
- Butt, J. & C. Benjamin (1988). *A New Reference Grammar of Modern Spanish*. London: Edward Arnold.
- Dam, L. & H. Dam-Jensen (2007a). Instructions, context and compositionality: How to combine functional, lexical and interpretive dimensions of meaning, i K. Boye (red.) *Language and Comprehension: Input, Process, Product (Acta Linguistica Hafniensia 39)*, København: Reitzels Forlag, 83-100.
- Dam, L. & H. Dam-Jensen (2007b). Modus i spansk med særlig henblik på substantiviske sætninger, *Ny Forskning i Grammatik 14*, Odense: Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 51-66.
- Dam, L. & H. Dam-Jensen (2010). Mood in complementizer phrases in Spanish: How to assess the semantics of mood, *Pragmatics and Cognition 18*(1), 111-135.
- Fauconnier, G. (1994). *Mental spaces*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fernández Ramírez, S. (1986). *El verbo y la oración, 4* (Gramática española). Madrid: Arco/Libros.
- Fält, G. (2000). *Spansk grammatik för universitet och högskolor*. Lund: Studentlitteratur.
- Gili Gaya, S. (1994). *Curso Superior de Sintaxis Española*. Barcelona: Bibliograf.
- Gregory, A. (2001). A cognitive map of indicative and subjunctive mood use in Spanish, *Pragmatics and Cognition 9*(1), 99-133.
- Harder, P. (2007). Shaping the interactive flow. Language as input, process and product, i K. Boye (red.) *Language and Comprehension: Input, Process, Product (Acta Linguistica Hafniensia 39)*, København: Reitzels Forlag, 7-36.
- Hansen, E. & L. Heltoft (2011). *Grammatik over det Danske Sprog*. København & Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.
- Hare, R.M. (1970). Meaning and Speech Acts, *The Philosophical Review 79*(1), 3-24.
- Haverkate, H. (2002). *The Syntax, Semantics and Pragmatics of Spanish Mood*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Herslund, M. (red.) (1997). *Det franske sprog: Kapitel I. Grundlag*. København: Handelshøjskolen i København.
- Herslund, M. & H. Korzen (red.) (1999). *Det franske sprog: Kapitel VIII, 1. Den komplekse prædikation 1*. København: Handelshøjskolen i København.

- Jakobson, R. (1971). *Selected writings, II. Word and language*. The Hague: Mouton.
- Kiparsky, P. & C. Kiparsky (1971). Fact, i D. Steinberg & L.A. Jakobovits (red) *Semantics. An interdisciplinary reader in philosophy, linguistics and psychology*, Cambridge: Cambridge University Press, 345-369.
- Langacker, R. (1991). *Foundations of cognitive grammar II. Descriptive Application*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Langacker, R. (2009). *Investigations in Cognitive Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matte Bon, F. (2001). Il congiuntivo spagnolo come operatore metalinguistico di gestione delle informazioni, *Rivista di Filologia e Letterature Ispaniche* IV, 145-179.
- Mejías-Bikandi, E. (1994). Assertion and the speaker's intention: A pragmatically based account of mood in Spanish, *Hispania* 77, 892-902.
- Mejías-Bikandi, E. (1998a). Pragmatic presupposition and old information in the use of the subjunctive, *Hispania: a journal devoted to the interests of the teaching of Spanish and Portuguese* 81, 941-948.
- Mejías-Bikandi, E. (1998b). *Syntax, Discourse and Acts of the Mind: A Study of the Indicative/Subjunctive Contrast in Spanish*. Ikke-udgivet ph.d.-afhandling, University of California.
- Nørgård-Sørensen, J. (1999). En eller flere? Numerus i dansk og russisk, *Ny Forskning i Grammatik* 6, Odense: Odense Universitetsforlag, 264-283.
- Pérez Saldanya, M. (1999). El modo en las subordinadas relativas y adverbiales, i I. Bosque & V. Demonte (red) *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid: Espasa Calpe, 3253-3322.
- Real Academia Española (1973). *Esbozo de una Nueva Gramática de la Lengua Española*. Madrid: Espasa Calpe.
- Ridruejo, E. (1999). Modo y modalidad. El modo en las subordinadas sustantivas, i I. Bosque & V. Demonte (red.), *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid: Espasa Calpe, 3209-3252.
- Sastre Ruano, M.ª A. (1997). *El subjuntivo en español*. Salamanca: Ediciones Colegio de España.
- Terrell, T. & J. Hooper (1974). A semantically based analysis of mood in Spanish, *Hispania* 57, 484-494.
- Thrane, T. (1997). Understanding Semantics, i C. Bache & A. Klinge (red.) *Sounds, Structures and Senses, Essays Presented to Niels Davidsen-Nielsen on the Occasion of his Sixtieth Birthday*, Odense: Odense University Press, 235-250.

- Thrane, T. (1999). Understanding Functionality. Foredrag afholdt ved *The Polish Academy of Science*, Krakow, maj 1999.
- Travis, C. (2003). The semantics of the Spanish subjunctive: Its use in the natural semantic metalanguage, *Cognitive Linguistics* 14(1), 47-69.

Eksempelkorpus

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. <<http://www.rae.es>>